

DOI: <https://doi.org/10.15407/nr.66.338>

УДК 027.54(410)ВЛ+821.161.2Шевченко

Надія Стрішенець,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8032-6622>,

докторка історичних наук, старша наукова співробітниця,

провідна наукова співробітниця,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: strishenets@nbuv.gov.ua

ШЕВЧЕНКІАНА БРИТАНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ *

Мета статті – проаналізувати склад видань творів Т. Шевченка та літератури про нього у Британській бібліотеці й насамперед оцифрованого зібрання «Saving the original lifetime archive of the well-known Ukrainian poet, artist and thinker, T. H. Shevchenko», що з'явилося завдяки спільному проєкту Програми «Архіви в небезпеці» Британської бібліотеки та Національного Музею Тараса Шевченка. **Методологія** базується на використанні як загальнонаукових (історичного, порівняльного), так і спеціальних методів дослідження: бібліографічного, історико-книгознавчого. **Наукова новизна.** Вперше проаналізовано склад оцифрованого зібрання Шевченкіани Британської бібліотеки (60 тис. сторінок), яке включає не лише видання творів поета, зокрема прижиттєві, а й літературно-художні журнали та альманахи, де публікувалися його поезії («Ластовка», 1841; «Молодик», 1843; «Хата», 1860; «Основа», 1861–1862), а також літературу про Т. Шевченка, деякі видання тієї доби, архівні матеріали. Особлива увага приділялася автографам поета, зокрема, описано один з них (присвята В. Орловському), не згаданий у повному зібранні творів Т. Шевченка. **Висновки.** Шевченкіана Британської бібліотеки, зокрема електронна, є важливим джерелом вивчення творчості Т. Шевченка та ознайомлення з його епохою. Саме у ББ зберігається перша книжка рідкісного видання «Кобзаря» 1881 р., надрукованого М. Драгомановим у Женеві, деякі прижиттєві й інші видання творів поета. Пріоритетом британської Програми «Архіви в небезпеці»,

* Публікація підготовлена у рамках стажування у Британській бібліотеці за науковою програмою Британського уряду Chevening Programme.

завдяки якій була оцифрована низка друкованих видань та архівних матеріалів, пов'язаних з ім'ям Т. Шевченка, є збереження культурної спадщини й культурної різноманітності, забезпечення відкритого доступу до знань. Програма надає можливість використання оцифрованого зібрання Шевченкіани усім зацікавленим незалежно від місця проживання (<https://eap.bl.uk/project/EAP657>). Зауважимо, що на сайті Національного Музею Тараса Шевченка поки що відсутній цей, створений спільними зусиллями, ресурс. Проєкт електронної Шевченкіани є свідченням і результатом співпраці провідних культурних інституцій двох країн, яка розвиватиметься й надалі – України й Великої Британії.

Ключові слова: Британська бібліотека, електронна Шевченкіана, українсько-британські культурно-освітні проєкти.

Актуальність теми дослідження. Бібліографуванням спадщини Т. Шевченка займалося не одне покоління українських бібліографів. Найвидатніші серед них – В. Дорошенко, Ю. Меженко, І. Бойко, Ф. Сарана. До 200-ліття від дня народження Т. Шевченка з'явилася не лише низка нових бібліографічних посібників, а й здійснено міжнародний проєкт з оцифрування видань, пов'язаних з ім'ям великого поета. Водночас його результати поки що лишаються поза належною увагою наукової спільноти. Тому актуальним є аналіз Шевченківського зібрання Британської бібліотеки й насамперед його оцифрованої частини.

Мета статті – проаналізувати склад видань творів Т. Шевченка та літератури про нього у Британській бібліотеці й насамперед оцифрованого зібрання «Saving the original lifetime archive of the well-known Ukrainian poet, artist and thinker, T. H. Shevchenko», що з'явилося завдяки спільному проєкту Програми «Архіви в небезпеці» Британської бібліотеки та Національного Музею Тараса Шевченка.

Аналіз останніх публікацій. Шевченківське зібрання у Британській бібліотеці частково висвітлювалося у Блозі європейських досліджень (European Studies Blog) на сайті цієї установи. Так, окремі публікації були присвячені творам Т. Шевченка з фондів ББ, які розповідають про жіночі долі в тогочасній Україні (<https://blogs.bl.uk/european/2015/03/shevchenko-a-voice-for-unsung-heroines.html>), а також першому виданню «Кобзаря» (<https://blogs.bl.uk/european/2014/02/the-first-kobzar.html>). Окремо розглядалися факсимільні видання творів поета у художньому оформленні Володимира Юрчишина (<https://blogs.bl.uk/european/2016/07/facsimile-editions-of-works-by-taras-shevchenko-with-artistic-designs-of-volodymyr-yurchyshyn.html>).

Що стосується дарчих написів Т. Шевченка, які зустрічаються на оцифрованих книжках зібрання, – основою для їх вивчення послужила низка статей, серед них найґрунтовніша належить В. Дудку про підготовку до друку корпусу дарчих написів, вміщених у 12-томному академічному виданні творів Т. Шевченка, та про дарчі написи поета на примірниках «Кобзаря» 1860 р. [2].

Виклад основного матеріалу. Британська бібліотека – Національна бібліотека Великобританії – володіє досить значним фондом української літератури. Окрім видань з теренів України, зокрема періоду Австро-Угорської та Російської імперій, у ній зібрано також публікації української діаспори з усього світу. Серед них представлено і видання, що публікувалися у Таборах для переміщених осіб, так званих Таборах Ді-Пі чи D. P. (Displaced Persons), комплектування якими з різних джерел продовжується й нині. Особливе місце у фонді української літератури посідає Шевченкіана, тобто твори Т. Г. Шевченка і література про нього. Нині це не лише друковані видання, але й ціле окреме зібрання оцифрованих видань та архівних документів «Saving the original lifetime archive of the well-known Ukrainian poet, artist and thinker, T. H. Shevchenko» (<https://eap.bl.uk/project/EAP657>), про яке йтиметься нижче.

Вперше про рідкісні примірники видань творів Т. Шевченка у фондах Британської бібліотеки (ББ) нам випала нагода довідатися ще при підготовці біобібліографічного покажчика про Ю. О. Меженка на початку 1990-х рр. [2]. Саме Юрій Меженко зібрав найбільшу в світі приватну колекцію Шевченкіани, у якій зберігалося й дуже рідкісне видання «Кобзаря» 1881 р., надруковане М. П. Драгомановим у Женеві (у двох книжках). Вийшло воно у видавництві «Громада», що діяло там упродовж 1876–1889 рр. У передмові до згаданої біобібліографії вказувалося, що зберігся цей «Кобзар» лише у двох примірниках: у колекції Ю. Меженка та в Британській бібліотеці [3, с. 32]. При ближчому ознайомленні з Шевченкіаною цієї видатної бібліотеки, яке у автора відбулося завдяки Chevening Programme – Науковій програмі уряду Великобританії (<https://www.chevening.org>), виявилось, що у ББ є лише перша книжка згаданого видання. Воно – невеличке, кишенькового формату – зручного для нелегального перевезення в тоді підневільну Україну. За повідомленням Марини Штолько, завідувачки бібліотеки Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, у колекції Ю. Меженка,

яка зберігається в Інституті, також маємо лише першу книжку «Кобзаря». Виходить, що в Україні другу книжку можна знайти тепер лише десь у приватних зібраннях.

Треба відзначити, що загалом Шевченкіана Британської бібліотеки має значний дослідницький потенціал. Зокрема, у фондах ББ зберігається прижиттєве видання «Кобзаря» Т. Шевченка 1860 р., з друкарні П. Куліша (шифр 11585.d.43.), зокрема й електронний його варіант (шифр 11585.d.43.), оцифрований у рамках Бібліотечного проєкту «Google Books». Інше прижиттєве зарубіжне видання «Новые стихотворения Пушкина и Шавченки» (Лейпциг: Вольфганг Гергард, 1859) з поезіями «Розрита могила», «Думка» (нині «Заповіт»), «І мертвим, і живим...», «Холодний яр», «Кавказ» також є у фондах ББ (шифр 12265.bb.5.(2.)). Зауважу, що якраз вперше поема «Кавказ» вийшла друком саме у цій збірці, у Лейпцигу.

Довгий час також вважалося, що у Бібліотеці зберігається й перше видання «Кобзаря» 1840 р., передане до неї у липні 1951 р. Асоціацією українців Великої Британії. Представники Асоціації були переконані, що це рідкісне перше видання, тому й передали його на зберігання до Бібліотеки, до слова, з супровідною запискою, збереженою донині. Втім напередодні 200-ліття від дня народження Т. Шевченка, у зв'язку з підвищеним інтересом до його творчої спадщини, з появою публікацій українських дослідниць Л. Ільницької та М. Корнійчук [2; 3] про атрибуцію рідкісних видань творів Кобзаря, згаданий примірник був оглянутий і вивчений знову. Особливості друку, вміщеної ілюстрації, якості і структури паперу тощо вказували на те, що насправді у ББ зберігається відоме факсимільне перевидання «Кобзаря» 1840 р., здійснене Науковим товариством ім. Т. Шевченка до 100-річчя від дня народження Поета у 1914 р. (шифр С.121.а.20.). Усе це докладно описано у блозі Британської бібліотеки тодішньою кураторкою українського зібрання ББО. Керзюк (див. <https://blogs.bl.uk/european/2014/02/the-first-kobzar.html>).

Одне з перших досліджень про Т. Шевченка польською мовою Леонарда Совінського (1861 р.) з додатком перекладу творів поета також доступне для читачів ББ (шифр 12265.bb.16.) [4]. Поряд з Антонієм Гожалчинським і Владиславом Сирокомлею Л. Совінський належав до найвідоміших на той час перекладачів поезій Т. Шевченка. Від матері українки Леонард перейняв мову, навчався у Київському університеті,

тому поєднував у собі українську і польську культури. Видання є досить рідкісним і цінним, оскільки є одним із перших досліджень творчості українського поета. Цікавим є й розміщений там перший польський переклад «Гайдамаків».

У 2013 р., напередодні 200-літнього ювілею Т. Шевченка Національний музей Тараса Шевченка у Києві отримав грант від Програми «Архіви в небезпеці» («Endangered Archives Programme») Британської бібліотеки на оцифрування архівних та друкованих джерел, що стосуються життя та творчості великого поета. Тривалість проекту складала 6 місяців. Умовою доступу до оцифрованого зібрання, зазначеною на сайті проекту (<https://eap.bl.uk/project/EAP657>), є його використання лише з дослідницькою метою. Виконувався проєкт Міжнародною організацією громадянського суспільства «Міжнародний фонд підтримки молодих учених у сфері цифрових та ІТ-технологій». До речі, щодо участі цієї організації у якихось інших проєктах чи діяльності загалом відомостей знайти не вдалося.

Особливістю Програми Британської бібліотеки «Архіви в небезпеці» є те, що вона фінансується приватним Фондом «Аркадія» (Arcadia Fund), заснованим істориком науки, філантропом Лізбет Раусінг (Lisbet Rausing) разом зі своїм чоловіком професором Пітером Болдуїном (Peter Baldwin) у 2001 р. Цей Фонд має проєкти й надає гранти по всьому світу, переважно поза межами Європи та Північної Америки. І насамперед там, де матеріалам, що мають значну історико-культурну цінність, загрожує небезпека втрати, а ресурси щодо їх консервації чи реставрації є обмеженими. Так, наприкінці 2021 р. у ББ відкрито доступ до шойно оцифрованих і описаних зібрань матеріалів з Індії, Румунії, Молдови та Індонезії. Серед них фотоархів Kováts Napfényúterem (Румунія), історія індійського кінематографа через оцифровані перші кіножурнали мовою урду, нематеріальна спадщина ромів Молдови, оцифровані рукописи з Суракарти – культурного і релігійного центру Індонезії, гірського індонезійського міста Тасикмалая і тощо.

Одним з основних принципів програми «Архіви в небезпеці» є не лише збереження культурної спадщини, але й надання доступу до неї якомога ширшій аудиторії. Слід зауважити, що під «архівними» розуміють не лише власне архівні документи, рукописи, але й рідкісні друковані видання, зокрема періодика, фотографії, звукозаписи тощо.

Оцифруванню підлягають матеріали до середини ХХ століття, хоча можуть бути й новіші, якщо вони трапляються серед матеріалів обумовленого періоду. Зазвичай оригінальні матеріали продовжують перебувати на своєму місці, у країні їх походження. Британська сторона лише надає обладнання для їх оцифрування, яке після виконання роботи також залишається в країні, де зберігаються оригінали. Як, до речі, й основний цифровий файл. Його копія передається до Британської бібліотеки і є доступною на вебсайті «Архіви в небезпеці» (<https://eap.bl.uk>).

Завдяки цій Програмі фонд Бібліотеки поповнюється рідкісними, мультикультурними матеріалами, які є безцінним джерелом для дослідників. Проєкт, виконаний Національним музеєм Тараса Шевченка у Києві, включав окрім архівних документів (які не є предметом нашого розгляду), близько 200 назв книжок і періодичних видань, пов'язаних з Тарасом Григоровичем Шевченком (кінець 19 ст. – початок 20 ст.). Тематично вони діляться на кілька підрозділів:

- прижиттєві видання Т. Г. Шевченка (20 назв);
- посмертні видання (Т. Г. Шевченка (33 назви);
- переклади (Т. Г. Шевченка (5 назв);
- публікації про Т. Г. Шевченка (64 назви);
- видання шевченківської доби (76 назв).

Загалом це 60 000 оцифрованих сторінок, доступ до яких на вебсайті Британської бібліотеки мають читачі усього світу. Умови передбачають такий самий доступ і на сайті Національного музею Тараса Шевченка у Києві (<https://museumshevchenko.org.ua>). Поки що українські читачі можуть дізнатися про це зібрання лише скориставшись посиланням на Програму «Архіви в небезпеці», яке можна знайти, зайшовши на «Цифрові колекції. Національний музей Тараса Шевченка» (<https://collection.museumshevchenko.org.ua>).

Особливу цінність серед прижиттєвих видань Т. Шевченка мають ті, що містять його особисті автографи. Так, на титульній сторінці видання поеми «Наймичка» 1860 р. (друкарня П. Куліша) рукою поета зроблено напис: «Орловському одь Т. Шевченко». Можна стверджувати, що йдеться про художника Володимира Донатовича Орловського (1842–1914) – учня І. Сошенка. Наприкінці 1860 р. В. Орловський приїхав до Петербурга. У листі до М. К. Чалого від 2 груд. 1860 р. Т. Шевченко писав про щоденні візити до нього молодого художника, вислов-

лював надію, «що з його будуть люди» [7]. Тарас Григорович не лише давав уроки малювання молодому землякові, а й допоміг йому вступити до Петербурзької Академії мистецтв. А. В. Пимоненко – донька В. Орловського – згадувала, що саме Т. Шевченко написав і надав їй батьку листа до конференц-секретаря Академії мистецтв у Петербурзі, оскільки на час приїзду Орловського до Петербурга іспити в Академії вже були закінчені, набір учнів припинено. Т. Шевченко спочатку порадив йому рисувальні класи Товариства заохочення художників, і молодий художник там навчався. Водночас, щоб підтримати талановитого земляка, написав і листа до Академії, куди В. Орловського прийняли до головного класу [6]. Цікаво, що цей автограф Т. Шевченка взагалі не згадується у розділі «Дарчі та власницькі написи» шостого тому академічного Повного зібрання творів поета [8], хоча є ще одним важливим підтвердженням спілкування двох видатних особистостей.

Інший власноручний напис Т. Шевченка на обкладинці поеми «Псалми Давидові: Переложив по-нашому Тарас Шевченко» (1860, друкарня П. Куліша) у згаданому шостому томі розшифровано як «Шановному землякові Сергію Сильвестровичу Гижицькому». Знайти відомостей про особу Сергія Сильвестровича Гижицького ні у цьому томі, ні в «Шевченківському словнику» (Київ, 1976–1978), ні у шеститомній «Шевченківській енциклопедії» (Київ: 2012–2015) не вдалося. Нам видається, що прізвище слід все ж читати «Гогоцькому», тобто «Шановному землякові Сергію Сильвестровичу Гогоцькому». Відомим є Сильвестр Сильвестрович Гогоцький (1813–1889) – філософ, богослов, викладач Київського університету Св. Володимира, який у деяких джерелах зустрічається і як Сергій Гогоцький. Наприклад, у підручнику «Основи філософських знань», де читаємо: «У Київському університеті тоді [йдеться про філософську культуру України другої половини XIX ст.] працювали гегельянці — професори Олександр Новицький та Сергій Гогоцький» [9, с. 191]. Можна припустити, що саме йому – на той час професору Київського університету, а перед тим викладачеві Київської духовної академії, подарував Т. Шевченко свої «Псалми Давидові».

У розділі посмертних, оцифрованих нині видань варто виділити інше рідкісне зарубіжне – празьке видання «Кобзаря» 1876 р. Воно відоме як видання Едварда Грегра (1827–1907) – чеського лікаря, відомого публіциста і політика, який у 1860-ті заснував у Празі друкарню, а

також, разом із братом Юліусом, чеський політичний журнал «Národní listy». Е. Грегр активно підтримував польське повстання, відстоював незалежність Чехії, яка на той час, як і Західна Україна, перебувала у складі Австро-Угорщини. Саме тому до нього звернулися українці з пропозицією співпраці. У першому томі цього видання, окрім творів Т. Шевченка, вміщено також спогади І. Тургенева й Я. Полонського про нього та автобіографію поета. У другому – заборонені в Російській імперії або змінені цензурою поезії, а також спогади М. Костомарова і М. Микешина. В оцифрованому зібранні Шевченкіани є й «Кобзарі» з ілюстраціями Михайла Микешина, наприклад, два випуски «Ілюстрованного «Кобзаря»: съ малороссійскимъ и русскимъ текстом» (СПб, 1896).

До кількох оцифрованих видань перекладів Т. Шевченка ввійшла й книжка київського перекладача Антонія Гожалчинського 1862 р. [10]. У передмові до нього А. Гожалчинський написав, що Шевченко належить до народних поетів, які є виразниками мас. Їхня поезія – це величезна лють, складена з мільйону струн народних відчуттів. У ній і плач, і сміх, і біль, і стогін, і навіть шалений розпач – на все є свої струни і свої акорди [10, с. III]. Не всі сучасники Т. Шевченка настільки глибоко розуміли масштаб його творчості. До речі, у оцифрованому виданні зустрічаються штампи Національної бібліотеки Української держави у Києві (наприклад на с. 1, 7, 150). Нині це Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Серед е-книжок шевченківської доби читач знайде оцифровані твори П. Куліша, М. Вовчка, М. Грушевського, букварі та читанки для дітей, випуски Записок наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та десятки інших видань, характерних для тієї доби.

Висновки. Шевченкіана Британської бібліотеки є цікавим джерелом для дослідників творчості українського поета, епохи й оточення, у яких він жив і звертався до сучасників та нащадків. А оцифрування значної кількості джерел завдяки міжнародній співпраці Національного Музею Тараса Шевченка та Програми «Архіви в небезпеці», що функціонує при Британській бібліотеці, пріоритетом якої є збереження культурної спадщини, культурної різноманітності й забезпечення відкритого доступу до знань, дає змогу знайомитися й вивчати твори Т. Шевченка, літературу про нього та його добу у будь-якому куточку світу.

Список біографічних посилань

1. Горлач М. І., Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М. та ін. Основи філософських знань : Підручник : Затверджено Міністерством освіти і науки України як підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 1026 с.

2. Дудко В. До історії публікації дарчих написів Тараса Шевченка на примірниках «Кобзаря» 1860 року. *Український археографічний щорічник*. Київ, 2010. Т. 18. С. 681–687.

3. Юрій Олексійович Меженко (1892–1969) : матеріали до біограф. / НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського ; [уклад.: Т. А. Ігнатова, Н. В. Казакова, Н. В. Стрішенець ; вступ. ст. Ф. К. Сарани, І. Г. Шовкопляса]. Київ, 1994. 175 с. (Науково-довідкові видання з історії України ; вип. 31).

4. Ільницька Л. Перше видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка 1840 р. у бібліотеках, музеях і приватних колекціях (до питання ідентифікації окремих примірників). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2014. Вип. 6. С. 3–43.

5. Корнійчук М. Про атрибутування окремих видань творів Т. Шевченка у колекції Музею книги і друкарства України. *Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві : 2010, 2011 роки*: матеріали 1-ї і 2-ї наук.-практ. конф. (Київ, 10–11 листоп. 2010 р., 9 листоп. 2011 р.) / Музей книги і друкарства України. Київ, 2012. С. 153–157.

6. Пимоненко А. В. В. Д. Орловський і Т. Г. Шевченко. *Образотворче мистецтво*. 1940. № 3. С. 22–24.

7. Чуйко Т. Орловський Володимир Донатович. *Шевченківська енциклопедія* : в 6 т. Т. 4: М–Па. Київ: НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2013. С. 719.

8. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. / редкол. : М. Г. Жулинський (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наук. думка, 2001. Т. 6 : Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. 2003. 628 с.

9. Gorzałczyński A. J. Przekłady pisarzy małorossyjskich. T. 1 : Taras Szewczenko (z portretem). Kijów : Nakładem T. Maracewicza, 1862. XX, 148 [2] s.

10. Taras Szewczenko: studium przez Leonarda Sowińskiego z dołączeniem przekładu Hajdamaków. Wilno: Nakładem M. Gałkowskiego, 1861. LVIII, 127 s.

References

1. Horlach, M. I., Kremen V. H., & Nikolaienko S. M. at al. (2008). Osnovy filosofskykh znan [Fundamentals of philosophical knowledge]. Kyiv, Ukraine: Tsentr uchbovoi literatury. [In Ukrainian].

2. Dudko, V. (2010). Do istorii publikatsii darchykh napysiv Tarasa Shevchenka na prymirnykakh "Kobzaria" 1860 roku [To the history of publishing Taras Shevchenko's inscriptions on the copies of "Kobzar", 1860] *Ukrayinskyi arkeohrafichnyi shchorichnyk*, 18, 681-687. [In Ukrainian].

3. Ihnatova, T. A., Kozakova, N. V., & Strishenets, N. V. (Comps.). (1994). Yurii Oleksiiovych Mezhenko (1892–1969): materialy do biohrafii [Yurii Oleksiiovych Mezhenko (1892–1969): materials to biography]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Ilnytska, L. (2014). Pershe vydannia "Kobzaria" T. H. Shevchenka 1840 r. u bibliotekakh, muzeiakh i pryvatnykh kolektsiiah (do pytannia identyfikatsii okremykh prymirnykiv) [The first edition of "Kobzar" by Taras Shevchenko 1840 in libraries, museums and private collections (on the issue of identification of individual copies)] *Zapysky Lvivskoi Natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, 6, 3-43. [In Ukrainian].

5. Korniiuchuk, M. (2010, November; 2011, November). Pro atrybutuvannia okremykh vydan tvoriv T. Shevchenka u kolektsii Muzeiu knyhy i drukarstva Ukrainy [On the attribution of certain editions of T. Shevchenko's works in the collection of the Museum of Books and Printing of Ukraine]. In *Ukrainska pysemnist ta mova v manuskryptakh i drukarstvi* [Ukrainian writing and language in manuscripts and printing: 2010, 2011] *Proceedings of the 1st and 2nd Scientific-practical Conference* (pp. 153-157). 2012. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

6. Pymonenko, A. V. (1940). V. D. Orlovskiy i T. H. Shevchenko [V. D. Orlovskiy and T. H. Shevchenko]. *Obrazotvorche Mystetstvo*, 3, 22-24. [In Ukrainian].

7. Chuiko, T. (2013). Orlovskiy Volodymyr Donatovych [Orlov'sky Volodymyr Donatovych]. In *Shevchenkivska entsyklopediia* (Vol. 1-6). [Shevchenko's encyclopedia] (Vol. 4, p. 719). Kyiv, Ukraine: NAN Ukrainy, In-t literatury im. T. H. Shevchenka. [In Ukrainian].

8. Shevchenko, T. H. (2003). Lysty. Darchi ta vlasnytski napysy. Dokumenty, skladeni T. Shevchenkom abo za yoho uchastiu [Letters. Gifts and proprietary inscriptions. Documents compiled by T. Shevchenko or with his participation]. In *Povne zibrannia tvoriv: u 12 t.* [Complete collection of works: in 12 vol.] (Vol. 6), NAN Ukrainy, In-t literatury im. T. H. Shevchenka. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].

9. Gorzałczyński, A. J. (1862). Przekłady pisarzyw małorossyjskich. T. 1: Taras Szewczenko (z portretem). Kijów, Ukraine: Nakładem T. Maracewicza. [In Polish].

10. Taras Szewczenko: studium przez Leonarda Sowińskiego z dołączeniem przekładu Hajdamaków. (1861). Wilno, Polish: Nakładem M. Gałkowskiego. [In Polish].

UDC 027.54(410)BL+821.161.2Shevchenko

Nadiia Strishenets,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8032-6622>,

Doctor of Historical Sciences, Leading Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine),

3, Holosiivskyi Ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: strishenets@nbuv.gov.ua

SHEVCHENKIANA OF THE BRITISH LIBRARY

The aim of the article is an analysis of collection devoted to Taras Shevchenko at the British Library. Foremost is the digitized collection "Saving the original lifetime archive of the well-known Ukrainian poet, artist and thinker, T. H. Shevchenko", which appeared due to a joint project of the Endangered Archives Programme (administered by the British Library) and the Taras Shevchenko National Museum.

The methodology is based on the use of both general research (historical, comparative) and special research methods: bibliographic, historico-bibliographical.

Research novelty. The digitized collection (a total of 60 000 images) is described for the first time. It includes not only editions of the poet's works but also literary and artistic journals and almanacs which published his poetry ("Lastovka", 1841; "Molodyk", 1843; "Khata", 1860; "Osnova", 1861–1862). Special attention is paid to the autographs of Taras Shevchenko. One of described autographs (dedication to V. Orlovs'ky) is not mentioned even in the Complete Collection of poet's works. **Conclusions.** Shevchenkiana of the British Library is an important source for studying the work of Taras Shevchenko and acquaintance with his era. It is BB where the first volume of a very rare "Kobzar" edition of 1881, published by M. Drahomanov in Geneva, is preserved, as well as some lifetime and other editions of the poet's works. It also includes the literature about him, publications of his time as well as archival materials. The priority of the Endangered Archives Programme is the preservation of cultural heritage and cultural diversity, ensuring open access to knowledge. Due to this Programme a collection of publications and archival materials related to the name of Taras Shevchenko was digitized. Digitizing of publications, especially rare ones, made them open to the wide public all over the world (<https://eap.bl.uk/project/EAP657>). We have to note that the website of the Taras Shevchenko National Museum does not yet provide this resource, created by joint efforts. The described project is a testimony and a result of cooperation between leading cultural institutions of Ukraine and Great Britain which will continue to develop.

Keywords: British Library, digital Shevchenkiana, Ukrainian-British cultural and educational projects.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2022 р.